

ЗДІЙСНЕННЯ АВТОРСЬКИХ ПРАВ

Кетрарь А.А.,

аспірантка кафедри

права інтелектуальної власності та корпоративного права

НУ „ОЮА”

У статті визначаються такі поняття як здійснення авторських прав, межі їх здійснення. Висвітлюється питання самостійного здійснення авторських прав первинним суб'єктом, та використання твору автора іншими особами. Окремо розглянуто питання здійснення авторських прав шляхом укладання авторського договору.

Ключові слова: авторські права, здійснення авторських прав, твір, авторський договір.

В статье определяются такие понятия как осуществление авторских прав, границы их осуществления. Освещаются вопросы самостоятельного осуществления авторских прав первичным субъектом, и использования произведения автора другими лицами. Отдельно рассмотрен вопрос осуществления авторских прав путем заключения авторского договора.

Ключевые слова: авторские права, осуществление авторских прав, произведение, авторский договор.

In article such concepts as realization of copyrights, borders of their realization are defined. Questions of independent realization of copyrights by the primary subject, and uses of product of the author by other persons are taken up. The question of realization of copyrights by the conclusion of the author's contract is separately considered.

Keywords: copyrights, realization of copyrights, product, the author's contract.

Авторське право є однією з найбільш значущих й динамічних областей цивільного права. Значення авторського права в регулюванні суспільного життя особливо різко зросло в останні роки. Це пов'язано, у першу чергу, з неймовірним по своїй швидкості й масштабам розвитку технічних засобів і технологій, що дозволили максимально швидко здійснювати копіювання й поширення творів, які є традиційними об'єктами авторського права.

Актуальність дослідження авторських прав, шляхів та меж їх здійснення, в чималому ступені, визначена сучасними змінами в чинним законодавстві, у тому числі й такому, що безпосередньо регулює відносини здійснення авторських прав, які настійно вимагають удосконалення теоретичних уявлень про правове регулювання останніх.

Велике значення для написання статті мали дослідження В. П. Грибанова, В.С. Дроб'язка, О.Д. Святоцького, М.О. Стефанчука, Є. О. Харитоновна, О.І. Харитоновної, Р.Б. Шишки, Г.В. Черевко та ін.. Вивчення та аналіз праць цих науковців дали змогу визначити й оцінити стан досліджуваної проблеми, виявити та проаналізувати питання, що постали на сучасному етапі у досліджуваній сфері. Метою дослідження є з'ясування сутності поняття здійснення авторських прав, визначені меж та шляхів їх здійснення.

За своє життя особа набуває цілу низку особистих немайнових та майнових прав, але цінність вони набувають лише тоді, коли їх можна здійснити.

Здійснення суб'єктивних цивільних прав – це процес реалізації уповноваженою особою повноважень, які входять до змісту конкретного суб'єктивного права для досягнення певного результату.[6, с. 24]

Змістом суб'єктивного права є такі повноваження: на власну поведінку (вчиняти уповноваженій осо-

бі певну дію чи інші, яким чином, у якій формі тощо); на чужу поведінку (це право на відповідну поведінку забор'язаних осіб, які повинні утримуватись від дій, або вчиняти певні дії на користь особи); на захист свого суб'єктивного права (в разі його порушення, оспорюванні, невизнанні).

Здійснення цивільних прав можливе за таких основних умов:

- особа повинна бути наділена необхідною правоздатністю щодо своїх цивільних прав; суб'єкт правовідносин має бути наділений необхідним обсягом дієздатності; дії уповноваженої особи повинні відповідати основоположним принципам здійснення цивільних прав.

Так, Конституція України проголошує принцип рівності усіх людей в можливості реалізації своїх прав як основоположний принцип формування правової держави України. При цьому, забороняється як скасування тих чи інших прав, так і звуження їх змісту та обсягу (ст. 22). Цінність будь-якого суб'єктивного права полягає не просто в можливості його реалізації, а в можливості його реалізації в певних межах. Наявність певних об'єктивованих законодавцем меж свідчить про те, що здійснюючи своє право, особа не вправі реалізувати його абсолютно вільно, вона повинна діяти в межах, які окреслив їй законодавець, тож забезпечення державою свободи поведінки правомочної особи не може бути безмежним.

На думку В. П. Грибанова, будь-яке суб'єктивне право, що є мірою можливої поведінки правомочної особи, має певні межі як за своїм змістом, так і за характером його здійснення.[3, с. 22] Такі межі є невід'ємною властивістю будь-якого суб'єктивного права, у разі від-

сутності таких меж право може перетворитися у свавілля та перестає бути правом.[3, с. 22] Встановлення відповідних меж обумовлене не тільки необхідністю реального здійснення суб'єктивних прав правомочної особи, а також спрямовано на правовий захист інтересів суспільства в цілому, прав та інтересів окремих суб'єктів.

Отже, межі здійснення авторських прав – це законодавчо дозволені конкретні способи поведінки, за допомогою яких автор в змозі набути для себе ті можливості, які становлять зміст суб'єктивного авторського права.

Згідно з Законом України „Про авторське право і суміжні права», здійснення авторських прав можливо умовно поділити на самостійне здійснення первинним суб'єктом, яким є автор твору, та використання твору автором іншими особами.

Для виникнення і здійснення авторського права не вимагається реєстрація твору чи будь-яке інше спеціальне його оформлення, а також виконання будь-яких інших формальностей. Авторське право на твір виникає внаслідок самого факту його створення.

Якщо твір опубліковано анонімно чи під псевдонімом (за винятком випадку, коли псевдонім однозначно ідентифікує автора), видавець твору, ім'я чи назва якого мають бути зазначені на творі, вважається представником автора і має право захищати права останнього. Це правило діє до того часу, поки автор твору не розкриє своє ім'я і не заявить про своє авторство. Особливо важливо зазначити, що суб'єкт авторського права для засвідчення авторства на оприлюднений чи не оприлюднений твір, факту і дати опублікування твору чи договорів, які стосуються права автора на твір, у будь-який час протягом строку охорони авторського права може зареєструвати своє авторське право у відповідних державних реєстрах. Державна реєстрація авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір, здійснюється Державним департаментом інтелектуальної власності у порядку передбаченому Постановою Кабінету Міністрів України „Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір” від 27 грудня 2001 р. Про реєстрацію авторського права на твір видається відповідне свідоцтво.

Щодо використання твору автором іншими особами – користувачами, то воно здійснюється на підставі авторського договору, крім випадків, визначених законом. Договірна форма використання твору забезпечує реалізацію і охорону як особистих, так і майнових прав автора. Відповідає вона і інтересам користувачів, оскільки вони придбавають певні права, яких не мають інші особи, і в зв'язку з цим можуть окупити свої затрати, пов'язані з відтворенням і розповсюдженням творів, і отримати дохід.

Авторський договір можна визначити як договір, за яким автор передає або зобов'язується передати іншій стороні свої права на використання твору в межах і на умовах, погоджених сторонами.[4, с. 215]

На авторсько-правові відносини поширюються як загальні положення цивільного права, так і відповідні

норми зобов'язального права, що стосуються порядку укладення та виконання договору, відповідальності за його порушення, тощо.

Авторський договір має цивільно-правовий характер і є самостійним серед інших цивільно-правових договорів. Він має консенсуальний, взаємний і відплатний характер. Умови авторського договору визначаються за згодою сторін, якщо вони не встановлені імперативною нормою закону.

Як особливий вид цивільно-правового договору авторський договір має окремі різновиди, кожний з яких має свою специфіку. Так, залежно від виду творів, із приводу яких укладають договори, можна виокремити авторські договори на створення та використання літературних, музичних, аудіовізуальних, архітектурних та інших творів. Залежно від предмета авторського договору (чи йдеться про готові твори, чи про твори, які необхідно створити) розрізняють авторські договори замовлення й авторські договори на готовий твір. Авторські договори поділяють також на договори про передачу виключних і невиключних прав. В залежності від способу використання твору існують авторські договори замовлення; видавничі договори (про видання або перевидання твору в оригіналі); постановочні (договори про публічне виконання неопублікованого твору); сценарні (про використання неопублікованого твору в кіно- або телевізійному фільмі); договори художнього замовлення (про створення твору образотворчого мистецтва з метою його публічного показу); договори про видання творів у перекладі, у переробці; авторські договори на створення і передачу комп'ютерних програм.

Авторський договір замовлення укладається на створення конкретного твору, за яким автор зобов'язується створити твір відповідно до умов договору і передати його замовнику. У рахунок обумовленої договором винагороди замовник зобов'язаний виплатити автору аванс. Розмір і терміни виплати визначаються угодою сторін.

Найпоширенішим видом авторського договору є видавничий договір на літературні твори, на твори образотворчого мистецтва, на музичні твори, на видання перекладу раніше випущеного у світ літературного твору та інші.

У разі укладання договору на видання твору, володільцю авторських прав немає потреби оформляти перевідступлення своїх авторських (майнових) прав.[5, с. 41] У разі укладання договору на публікацію володільць авторських прав, як правило, обмежує своє право на призначений до видання твір тією мірою, якою це необхідно видавцеві для виконання своєї роботи. У той же час авторське право залишається за автором або іншим правоволодільцем.

Автором, відповідно до умов видавничого договору, повинна бути надана видавцеві ліцензія, що включає в себе всі права, необхідні для оптимальної реалізації запланованого видання. Щоб становити собою цінність для видавця, ліцензія повинна давати йому можливість захищати свою видавничу діяльність від третіх осіб. У галузі авторського права ліцензія звичайно розуміється

як дозвіл, що надається автором або іншим володільцем авторського права (ліцензіаром) особі, яка використовує твір (видавцеві або іншому ліцензіату), використовувати його у формі і на умовах, узгоджених між ними.[5, с. 42] Звичайно видавець отримує виняткову ліцензію (що надає йому виняткове право) на твір і видання відповідного твору – або на здійснення відтворення і видання його перекладу – в стандартному комерційному тиражі, що містить обґрунтовану кількість примірників. Ліцензія може бути надана як на єдине, так і на перше й наступні видання. Обсяг єдиного або першого видання, як правило, визначається в договорі – зазначається кількість примірників у тиражі або визначається мінімальна і (або) максимальна кількість примірників – тираж. Під час узгодження обсягу єдиного або першого видання звичайно береться до уваги необхідність задовольнити чікуваний купівельний попит за вартістю, яка дає змогу здійснювати продаж за звичайними для даного книжкового ринку цінами за примірник, порівняно з подібними публікаціями. При видачі ліцензії на публікацію твору у рмі перекладу зазначається мова видання.

З метою сприяння розповсюдженню опублікованого твору і з урахуванням можливості подальшого використання видання, відповідно до договору ліцензії повинна містити деякі «допоміжні права», які слугують меті відтворення або доведення до споживача твору в певній формі, що відрізняється від стандартного комерційного видання.[7, с. 289] Такі допоміжні права можуть, наприклад, включати: право на попередню чи подальшу публікацію в пресі одного або декількох уривків з твору, право на серію, тобто право публікувати всі твори або його частини в одному або декількох послідовних номерах періодичного видання до чи після виходу твору в стандартному комерційному виданні; право на виконання уривків з твору по радіо або телебаченню, право на включення твору або його частини в антологію, право на перевидання в зміненому форматі. Видавці часто вимагають від ліцензіара надання їм, у рамках допоміжних прав, права на ліцензування відтворення опублікованого твору в мікрофільмах або інших репрографічних відтвореннях для цілей, що виходять за межі добросовісного використання, допустимого законом. Видавець може запитати ліцензію на розміщення твору на магнітні або магнітооптичні носії з відкритим доступом або відтворення у формі звукозапису.

Під час укладання договору, звичайно, обговорюються умови не надавати видавцеві право використовувати твір будь-яким чином, включаючи адаптацію, наприклад, створення за ним сценарію для п'єси або кінофільму, для радіо- або телевізійної вистави, чи право на переклад. Таке використання твору виходить за рамки сприяння або прямого використання видавцем його власної публікації твору. Надання прав на публікацію скорочених або укорочених форм твору (дайджест), або так званих «прав на комікси», часто є предметом дозволів в кожному окремому випадку, враховуючи заінтересованість автора в цілісності його твору.

Зазначений договір може містити умови, що стосуються цілісності твору, що видається. Наприклад, може

бути зазначено, що видавець повинен відтворити твір без будь-яких змін, скорочень або додатків. Це може виявитися корисним, особливо в країнах, де у законодавстві відсутні відповідні положення про «немайнові права».[5, с. 43]

У договорі на видання перекладу, заголовки підлягає письмовому схваленню ліцензіаром, а остаточний текст перекладу повинен надаватися йому для схвалення.

Може також бути обумовлено, що видавець забезпечує на кожному примірнику чітке зазначення назви твору й прізвища автора. Залежно від обставин може бути додано, що видавець зобов'язується друкувати прізвище першого видавця, а також рік першого видання твору на зворотному боці титульного аркуша.

Як умова повного використання авторських прав на твори, що видаються, у видавничих договорах звичайно зазначається, що на титульному аркуші повинен проставлятися відповідний символ авторського права. Цей символ складається з позначення латинської літери «с», обведеної колом, року першої публікації твору та імені володільця авторських прав на твір.

Постановочний договір укладається, коли основним способом використання твору є його публічне виконання. Предметом цього договору можуть бути драматичні твори, музика або лібретто опери, балету, оперети, музичної комедії, музика до драматичного спектаклю тощо, що використовуються театральновидовищними організаціями (театрами, філармоніями, цирками, концертними організаціями тощо) для постановки на сцені. Предметом постановочного договору може бути будь-який твір – як обнародований, так і необнародований.

Сценарний договір регламентує відносини, пов'язані з використанням літературного твору, за яким знімається кінофільм, телефільм, здійснюється радіо- або телепередача, проводиться масово-видовищний захід тощо. Сценарним договором передбачається використання твору в зміненій формі.

Договір художнього замовлення визначає відносини, пов'язані зі створенням твору образотворчого мистецтва з метою його публічного показу. Предметом договору є різноманітні твори образотворчого мистецтва, які створюються автором на замовлення організацій та приватних осіб і стають власністю останніх. Володільці придбаних творів вправі розпоряджатися ними на свій розсуд, дотримуючись законодавства про авторське право.

Договір на використання в промисловості творів декоративно-прикладного мистецтва призначений для врегулювання питань, що виникають у зв'язку з тиражуванням в промисловості оригінальних творів декоративно-прикладного мистецтва.[7, с. 293] Договір укладається тільки з позаштатними художниками підприємств. Автори отримують винагороду як за створення твору, прийнятого до використання, так і за подальше його тиражування залежно від обсягу використання.

Авторський договір на створення і використання комп'ютерних програм має певні специфічні умови: можливість перевідступлення авторського договору; ви-

значення типів персональних комп'ютерів, для яких може бути використана комп'ютерна програма, їх кількість і місцезнаходження; права сторін на подальші модифікації і удосконалення; кількість виготовлених копій; забезпечення доступу до вихідного коду; порядок використання твору третіми особами; терміни і порядок навчання користувача; інші умови, які сторони визнають за необхідне передбачити в авторському договорі. Авторський договір на створення і використання комп'ютерних програм може включати такі документи: текст договору; технічне завдання; технічні умови; календарний план або програму робіт; специфікації; опис використовуваного обладнання; угоду між авторами про розподіл винагороди.

Передачу майнових прав можна здійснювати на підставі авторських договорів про передачу виключних або невиключних прав.

На думку деяких вчених, майнові права авторів завжди є виключними, тому договори про передачу авторських прав точніше було б назвати авторськими договорами про передачу прав на виключних та невиключних умовах.[2; с. 285]

Авторський договір про передачу прав на виключних умовах дозволяє використовувати твір певним способом і у встановлених договором межах тільки особі, якій ці права передано, і дає цій особі право забороняти подібне використання твору іншим. Право забороняти використання твору іншим особам може здійснювати автор твору, якщо особа, якій передані права на виключних умовах, не здійснює захист цього права.

Авторський договір про передачу прав на невиключних умовах дозволяє користувачеві використову-

вати твір нарівні з володільцем виключних прав, який передав ці права, і (або) іншим особам, які одержали дозвіл на використання твору таким самим способом.

Питання про строки виконання сторонами своїх зобов'язань за авторським договором вирішують самі сторони. За відсутності в договорі умови про строк, на який передають право, договір може бути розірваний автором по закінченні 5 років від дати його укладання, якщо користувача письмово повідомлять про це за 6 місяців до розірвання договору.[1; с. 57]

Отже, на основі вищезазначеного можна зробити певні висновки, що стосуються питання здійснення авторських прав:

1. Для виникнення і здійснення авторського права не вимагається реєстрація твору, воно виникає внаслідок самого факту його створення.

2. Здійснення авторських прав - це процес реалізації автором повноважень відносно права використання свого твору.

3. Межі здійснення авторських прав - це законодавчо дозволені конкретні способи поведінки, за допомогою яких автор в змозі набути для себе ті можливості, які становлять зміст суб'єктивного авторського права.

4. Здійснення авторських прав можливо умово поділити на самостійне здійснення первинним суб'єктом, яким вважається автор твору, та використання твору автора іншими особами, на підставі договору.

5. Авторський договір визначається як договір, за яким автор передає, або зобов'язується передати іншій стороні свої права на використання твору в межах і на умовах, погоджених сторонами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Головань, П. Авторский договор – ошибки практики заключения и исполнения. // ИС. Авторское и смежные права. – 2007. - №1. - с.52-60.
2. Гражданское право / Под. ред. Е. А. Суханова. Т. 2. Полумом 1. – М.: Волтерс Клувер, 2004. – 415 с.
3. Грибанов В. П. Осуществление и защита гражданских прав. – М.: «Статут», 2000. – 411 с. (Классика российской цивилистики).
4. Дроб'язко В.С., Дроб'язко Р.В. Право інтелектуальної власності: Навч. посібник. - К.: Юрінком Інтер, 2004. - 512 с.
5. Інтелектуальна власність в Україні: правові засади та практика: Наук.- практ. вид.: У 4-х т. / За заг. ред. О.Д. Святоцького. - Т.2: Авторське право і суміжні права; С.О. Довгий, В.С. Дроб'язко, В.О. Жаров та ін. / За ред. Г.І. Миронка, В.С. Дроб'язка. - К., 1999. – 460 с.
6. Цивільне та сімейне право України: підруч./ За ред. Харитоновна С. О., Голубевої Н. Ю. – К.: Правова єдність, 2009. – 968 с.
7. Черевко Г. В. Інтелектуальна власність.: Навчальний посібник. – К.: Знання, 2008. – 412 с.